

Innoveren is regels maken

In het Eindhovense techniekpaleis Evoluon zag ik ooit de eerste beeldtelefoon, het moet ergens eind jaren zestig zijn geweest. Het zou dertig jaar duren voordat sommigen iets gingen gebruiken dat er op leek: met de webcam skypen of videoconferenzen. Veel ideeën en nieuwe producten bereiken nooit de markt. Toch zijn al die mislukte vernieuwingen niet het echte probleem. De grootste problemen ontstaan juist, omdat de techniek en de markt veel sneller vernieuwen dan de maatschappij aan kan. Geschreven en ongeschreven regels, werkwijzen en wetten staan een goede toepassing van nieuwe inzichten vaak in de weg. Rekeningrijden heeft last van discussies over de privacy van data. Biologische landbouw kon zich pas ontwikkelen toen de EU het systeem eenduidig had gedefinieerd en een controlesystematiek had voorgeschreven. Voor zorglandbouw was de invoering van het persoonsgebonden budget in de zorg essentieel. Om vernieuwingen door te voeren, zijn dus aanpassingen van werkwijzen, regels en wetten (in het jargon: "instituties") nodig. Dat proces gaat veel langzamer dan de voortgang in techniek en in de markt. Veruit de meeste mensen hebben nu eenmaal belang bij de huidige orde, maar weinigen zien het voordeel van verandering van de spelregels.

Lastig bij die organisatorische aanpassingen is ook dat de gevolgen van een bepaalde beslissing helemaal niet zo helder zijn. Toen Henry Ford na een slachterijbezoek begreep dat auto's geen speeltje van de rijken hoefden te blijven maar een massaproduct konden worden, en hij model T, kleur zwart van de lopende band liet lopen, waren de gevolgen niet te overzien. Het leidde tot autowegen, tuinsteden, winkelpromenades en een uit beeld verdwijnend landschap. Veel van die zaken waren er in een of andere vorm misschien toch wel gekomen, maar te voorzien was dat niet. In de wetenschap staat dit bekend als de wet van de onbedoelde gevolgen.

Als onbedoelde gevolgen negatief zijn, moet je er snel bij zijn. Want onbedoelde gevolgen zetten zich vast in gevestigde belangen zodra ze een tijdje hun gang kunnen gaan. Een subsidieregeling voor de teelt van afrikaantjes leidt onherroepelijk tot een lobby van telers, verwerkers, zaadleveranciers en anderen om de regeling in stand te houden. Ook wanneer de subsidie niet meer nodig is of afrikaantjes negatieve effecten blijken te hebben. Standaard de regels regelmatig evalueren, met alle stakeholders en vanuit een ruime opvatting van het productiesysteem, voorkomt dat negatieve effecten tot gevestigde belangen en

vastgelopen systemen leiden. De echte innovaties vragen niet alleen om nieuwe techniek maar bovenal om vernieuwende ambtenaren en politici die de spelregels herschrijven, zodat onbedoelde gevolgen geen gevestigde belangen worden en nieuwe ontwikkelingen mogelijk worden.

Krijn Poppe

Krijn Poppe werkt bij Wageningen UR en is trekker van het kennisbasisthema Transitie. Reageren kunt u via [e krijn.poppe@wur.nl](mailto:krijn.poppe@wur.nl)

syscolumn